

("Сучасникам" Т. Осьмачки)

Доля помітних імен в українському письменстві часом нагадує зміну серед весняних рослин над водою річки, коли чергуються буряна ніч і сірий день. Одні, виходячи на поверхню, висвічують, а після того, як потонули, прибиті чи зірвані, з невідомих глибин з'являються нові, — так без краю. Буває: декотрі з потоплених знову виходять, поновивши барви.

Подібний поворот— для імени Т. Осьмачки (З. V. 1895-7. IX. 1962); виразивши оригінальні риси поетичного обдаровання, був зник на довгий час, — тепер, крізь жорстокі обставини, вийшов з книжкою "Сучасникам": в ній частково зберігається, характерна для попереднього часу, трохи містерійна лірика землі і села.

Збірка виявила добрий зріст Т. Осьмачки як поета-візіонера. Хоч застається давній грозово-хмарний кольорит і пекуча туга, доповнена навіть зловісними відтінками своєрідного "степового" демонізму, але вже звуть нові тони. Набагато краща, ніж старими роками, зформованість художньої сили. Збагачено лексику цілими покладами з побутової стихії, відсвіжено забуті слова і надано їм нових ліричних визвуків. Тут — дуже суб'єктивна маніра; вкрай окремішній: "осьмачківський" спосіб поезії.

З рівною силою чуття та версифікаційною вмілістю складено вірші в суто ліричному роді, в ліро-епічному, в реалістично-розповідному: великої форми (фрагменти поеми).

Скрізь докидається скарга, образа, обурення; навіть в "Елегії", в одмінку лірики, що здавна відзначився роздумливістю і сумовитістю, хоч іноді "світлою" журбою, — і тут намальовано жахливу маризну: з ножами вбивць, потворами, "смердючими фосфоричними загравами"; якусь подобизну гробовища.

Тільки раз автор прогорнув радісний просвіт — ніби відпочиває після тяжкого суму, пишучи в формі молитви сонцепоклонника вірш "Повнота"; і читачева душа теж відходить, побачивши світлоту та блакитність вгорі, дарма, що — колір "голубої прірви".

На середині між тими віршами стоїть монолог давнього поета: з прозорими висловами патріотизму і докорами.

А поблизу звіршовано "Скаргу" в строї сардонічного та гнівного мовлення.

Над багатьма віршами Т. Осьмачки нависають страшні безмовні небеса, і якась примара опановує землю, коли немає жодного променя морального світла. Картина життя прибрала інфернальний кольорит: з постійними стражданнями інтелекту і серця. Поезія пасербництва людини. В уяві виникають забруднені села, що знелюдніли і розсунулися: ніби царство Батия з дикістю та страхіттями; від усього віє такою безнадійністю, як від Флямандії в "Чорних смолоскипах".

Фрагменти поеми, подані в кінці книжки, цікаві з філософського погляду; в них покладено думки про особливий трагізм буття, і основна з них: що вічність — єдина творча сила в безмежному всесвіті, будівник "мінливого, як привид" життя, чинник "покори і прикови". Творчий дух людини — тільки крапля, хоч вона спромоглася повстати проти вічності і боротися проти неї, щоправда, без сподіванок успіху; тому остаточний висновок дає людині небагато надій на радість.

Основні лінії світогляду прокреслено в ескізах: там, як в космологічних епізодах індійського епосу, образи стають особливо складними, вибагливими і загадовими.

Для стилю Т. Осьмачка часом добирає раптові повороти думки і несподівані асоціації, — тоді здається: маємо справу з чистими алогізмами.

Порівняння та епітети надзвичайно наочні, близькі до галюцінаційної зримости. Приклад:

То я, неначе пугач в обгорілій стрісі, майбутнє чуючи, сучасникам кричав. Його метафоричні епітети важкі невеселі, різкі в картинності ("сизохребетний степ", "думки стожалі").

З поезією Т. Осьмачки треба поволі освоюватися, аби відчувати глибоку емоційність мови; обважнену і тягучу мелодику, принаду невтомної формальної знахідливості, густих барв і ліричного натуралізму.

Талант Т. Осьмачки, при найглибших виголосах, проявляє тепер нову образотворчу силу.

Берлін, 1943.